

Kanker & Seksualiteit

Ria Bosgraaf
Seksuoloog NVVS
Relatie- en gezinstherapeut NVRG
Cognitief gedragstherapeutisch werker VGCT

Seksuologie team UMCG - poli gynaecologie - urologie

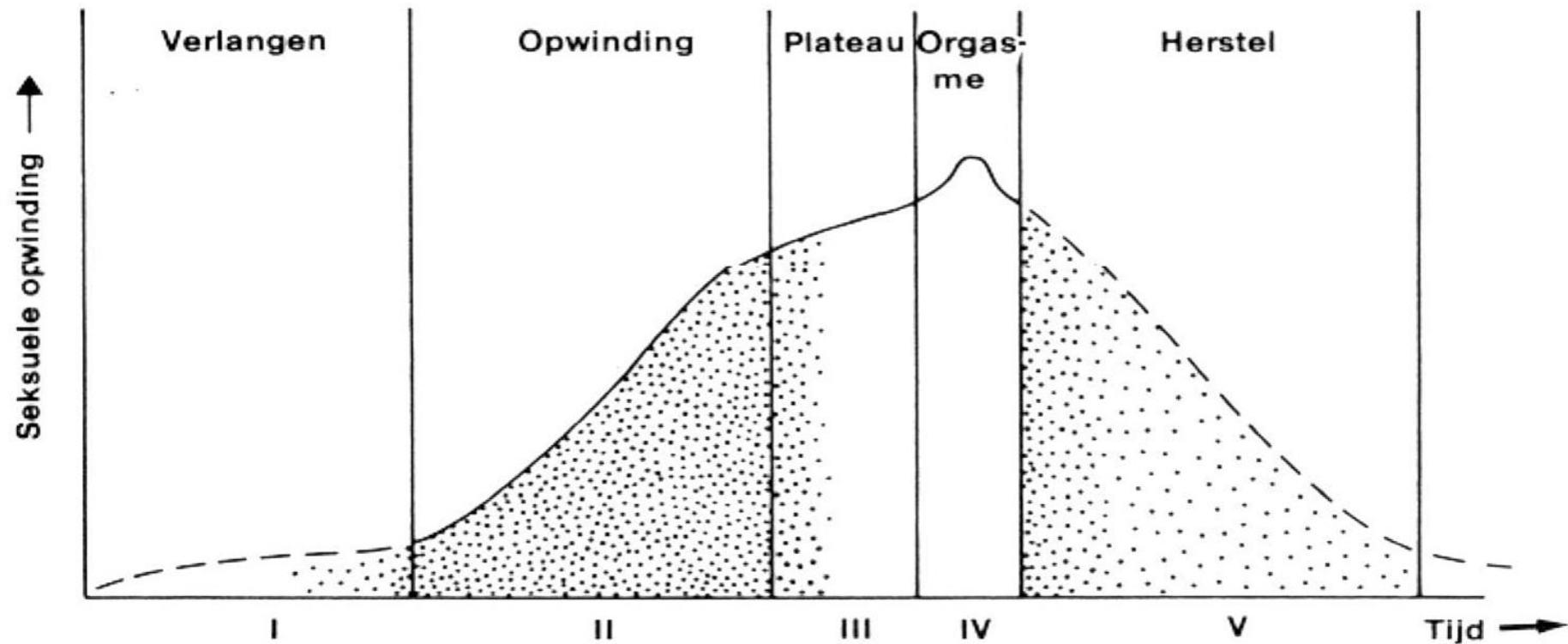
Seksualiteit en kanker lijken onverenigbaar. Het eerste zou moeten gaan over plezier maken en genieten,... het tweede is een confrontatie met sterfelijkheid, het gaat over vechten, over overleven.

Seksualiteit vormt een centraal aspect van het 'mens zijn'. Het omvat seks, genderidentiteit en genderrol, seksuele oriëntatie, plezier, intimiteit en reproductie. Seksualiteit wordt ervaren en uitgedrukt door middel van gedachten, fantasieën, verlangens, overtuigingen, houdingen, waarden, gedrag, rollen en relaties.

Seksualiteit wordt beïnvloed door de interactie tussen biologische, psychologische, sociale, economische, politieke, culturele, ethische, legale, historische, religieuze en spirituele factoren.

Wat is seksualiteit?

- Intimiteit
- Plezier/ ontspanning
- Zien, geur, lichamelijk contact, gedachten, herinneringen, fantasieën
- Plezierig en lichamelijk welbevinden

wat doet
kanker met
seks

Operatie (waar/ wat)

- Goed zenuwstelsel belangrijk voor seks
- Onder in de buik; beschadigde zenuwbanen

- mannen; de penis minder stijf
- vrouwen; de vagina minder vochtig.
- Kans op pijn; ook kans dat penetratie zelfs onmogelijk is

Operatie vrouwen

- Wil niet zeggen dat gevoel van opwinding afwezig is
- Mogelijk gevoelloosheid dijbenen en schaamlippen
- Zenuwbeschadiging: veranderd orgasme
- Geslachtsorganen (deels) verwijderd ook kans op verandering van het orgasme

Operatie mannen

- Zenuwbeschadiging onder in de buik.
Ervaren een “ander” orgasme.
- Transport zaad en zaadvloeistof vanuit de zaadballen en de prostaat is verstoord.
- Droogorgasme met wel het gevoel van klaarkomen maar zonder zaadlozing.

wat doet
kanker met
seks

Soort kanker	Sekse	Mogelijke gevolgen en consequenties van operatie
Baarmoederhalskanker	Vrouw	<p>Verwijdering baarmoederhals, baarmoeder, omliggend steunweefsel en gedeelte van vagina (radicale hysterectomie):</p> <ul style="list-style-type: none">• plasproblemen• ontlastingsproblemen• lymfoedeem in onderbuik, de schaamstreek en (boven-)benen• kortere of nauwere vagina• minder vochtige vagina• pijn bij geslachtsgemeenschap• geen menstruatie• onvruchtbaarheid• overgangsklachten (als ook de eierstokken verwijderd worden)• veranderde gevoelens in onderbuik, vooral tijdens orgasme
Baarmoederkanker	Vrouw	<p>Verwijdering baarmoeder en eierstokken:</p> <ul style="list-style-type: none">• geen menstruatie• overgangsklachten• onvruchtbaarheid• veranderde gevoelens in de onderbuik, vooral tijdens orgasme• minder zin in seks

wat doet
kanker met
seks

Soort kanker	Sekse	Mogelijke gevolgen en consequenties van operatie
Blaaskanker	Vrouw	Verwijdering blaas, plasbuis, baarmoeder, voorwand vagina en in principe de eierstokken (radicale cystectomie): <ul style="list-style-type: none">• urinestoma• kortere vagina• minder vochtige vagina• geen menstruatie• onvruchtbaarheid• overgangsklachten (als ook de eierstokken verwijderd worden)• pijn bij geslachtsgemeenschap• minder zin in seks
	Man	Verwijdering blaas, prostaat, zaadblaasjes (radicale cystoprostatectomie): <ul style="list-style-type: none">• urinestoma• klaarkomen zonder zaadlozing: droog orgasme• minder of geen stijve penis: geen erectie• veranderd orgasmegevoel
Borstkanker	Vrouw	Amputatie van de borst of borstsparende operatie: <ul style="list-style-type: none">• minder zin in seks
Botkanker	Beide	Amputatie van bijvoorbeeld been of arm: <ul style="list-style-type: none">• bepaalde lichaamshoudingen bij vrijen zijn onmogelijk

wat doet
kanker me
seks

Soort kanker	Sekse	Mogelijke gevolgen en consequenties van operatie
Dikkedarmkanker	Beide Man	Bij verwijdering van het onderste deel van de endeldarm of een zeer groot gedeelte van de dikke darm tot aan de anus (abdominoperineale resectie) wordt een stoma aangelegd: <ul style="list-style-type: none">• veranderd uiterlijk• veranderd orgasme• erectiestoornissen• klaarkomen zonder zaadlozing: droog orgasme
Dikkedarmkanker (endeldarm)	Beide Man	Ook zonder aanleg van een stoma: <ul style="list-style-type: none">• veranderd orgasme Ook zonder aanleg van een stoma: <ul style="list-style-type: none">• erectiestoornissen• klaarkomen zonder zaadlozing: droog orgasme
Eierstokkanker	Vrouw	Zie baarmoederkanker
Kankervan de mond of keelholte	Beide	Afhankelijk van de plaats: <ul style="list-style-type: none">• beschadiging in het gezicht• spraak- en slikproblemen• weinig of geen speeksel, veranderingen in speekselvorming
Keelkanker	Beide	Verwijdering strottenhoofd en stembanden: <ul style="list-style-type: none">• stoma in de keel (tracheostoma)• slik- en spraakproblemen• veranderingen in speekselvorming

wat doet kanker met seks

Soort kanker	Sekse	Mogelijke gevolgen en consequenties van operatie
Longkanker	Beide	Verwijdering (gedeelte) van de long: <ul style="list-style-type: none">• kortademigheid en benauwdheid
Peniskanker	Man	Verwijdering (gedeelte) van de penis: <ul style="list-style-type: none">• klachten zijn zeer afhankelijk van de uitgebreidheid van de operatie en per persoon verschillend. Soms moet de hele penis verwijderd worden.
Prostaat kanker	Man	Verwijdering prostaat, zaadblaasjes (radicale prostatectomie): <ul style="list-style-type: none">• klaarkomen zonder zaadlozing: droog orgasme• veranderd orgasmegevoel• urineverlies bij orgasme• urineverlies algemeen (vooral eerste tijd na de operatie)• geen of verminderde erectie
Vulvakanker	Vrouw	Verwijdering schaamlippen, clitoris en omliggend steunweefsel (radicale vulvectomy); tevens verwijdering plasbuis en deel vagina: <ul style="list-style-type: none">• geen of verminderd orgasme• vernauwde vagina• minder vochtige vagina• pijn bij geslachtsgemeenschap• lymfoedeem in de onderbuik en (boven-) benen

wat doe
kanker m
seks

Soort kanker	Sekse	Mogelijke gevolgen en consequenties van operatie
Zaadbalkanker	Man	<p>Bij verwijdering van beide zaadballen:</p> <ul style="list-style-type: none">• onvruchtbaarheid (de meeste mannen met zaadbalkanker krijgen ook chemotherapie, daardoor worden zij vrijwel zeker onvruchtbaar, ook als er slechts één zaadbal is verwijderd)• klaarkomen zonder zaadlozing: droog orgasme• minder zin in seks <p>Bij verwijdering van één zaadbal, met ook verwijdering van lymfeklieren uit de buik:</p> <ul style="list-style-type: none">• dezelfde verschijnselen als hierboven

wat doet
kanker met
seks

Bestraling

Radiotherapie kan negatief effect hebben op
gezond weefsel

Bestraling vrouwen

- Hormoonproductie in de eierstokken uitschakelen (onvruchtbaarheid)
- Overgangsklachten (opvliegers, nachtelijk zweten, onregelmatige menstruaties)
- Kan verminderd zin in seks ontstaan en het klaarkomen bemoeilijken

Bestraling vrouwen

- Onderbuik; kans op aantasting van de vaginawand.
Daardoor stugger en slijmvlies dunner.
Geslachtsgemeenschap pijnlijker
- Sneller bloedend slijmvlies

Bestraling mannen

- Onderbuik: kans op beschadiging van de bloedvaten
kans op erectie problemen
- Prostaat schade kans op afname van productie
zaadvloeistof. Plasbuis geïrriteerd kans op pijnlijk
gevoel bij klaarkomen.
- Afnamen productie testosteron kan afnemen
waardoor verminderd zin in seks.

Chemotherapie

- Medicatie (cytostatica) daardoor vermoeidheid, verandering van gevoelszenuwen (neuropathie) aantasting van de slijmvliezen en haaruitval.
- Schaamte voor veranderd lijf
- Pijn bij aanraken

Chemotherapie

- Alkylerende middelen waarbij eierstokken tijdelijk of blijvend beschadigd raken.
Verminderde productie van hormonen (onregelmatige of uitblijvende menstruatie).
- Gevolg vervroegde overgang en mogelijk kans op onvruchtbaarheid

wat doet
kanker met
seks

Hormonale therapie

Oa bij vrouwen met borstkanker en mannen bij
prostaatkanker

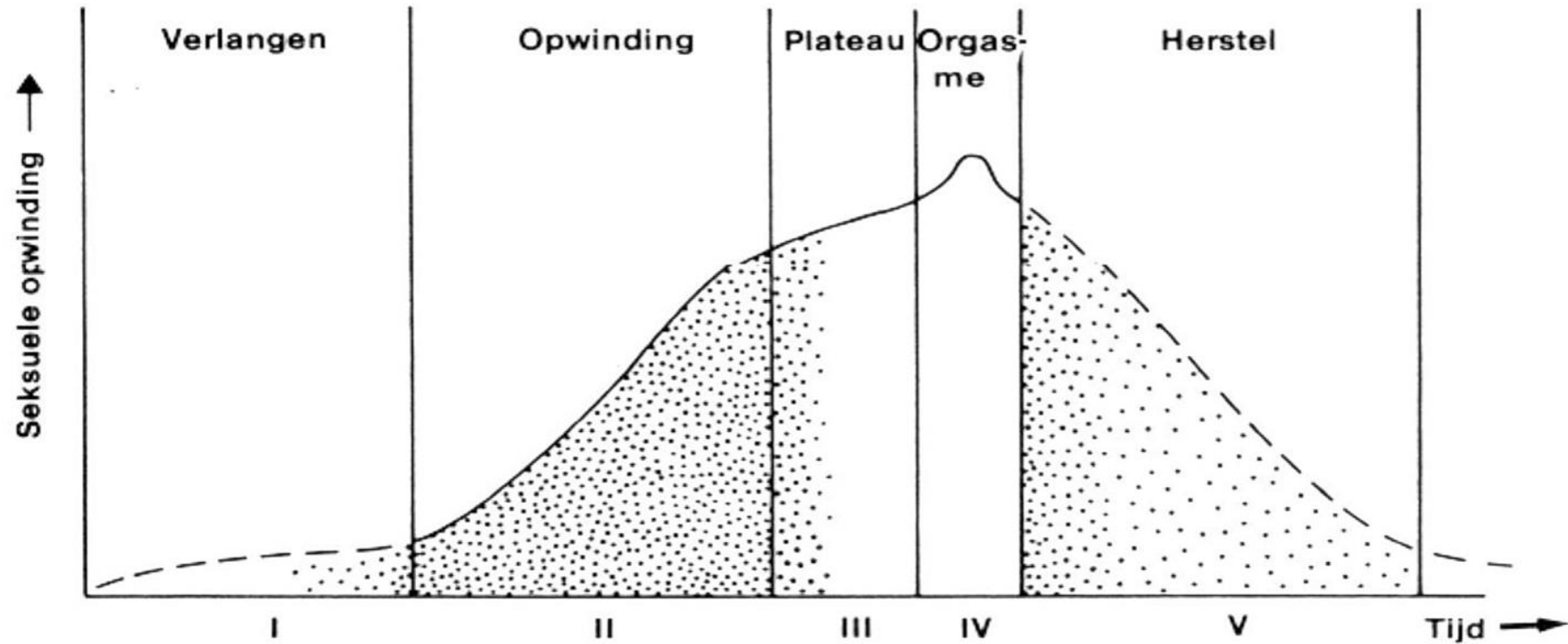
Vrouwen

- Eierstokken uitgeschakeld. Hormonen zoals oestrogenen en testosteron niet meer aangemaakt.
- Vagina minder vochtig, weefsel vulva en vagina kwetsbaar
- Verminderd zin in seks

Mannen

- Productie van geslachtshormoon testosteron verminderd
- Erectieproblemen
- Verminderd zin in seks
- Overgangsklachten

wat doet
kanker met

Kanker & Seksualiteit

Wat heb jij te bieden?

wat doet
kanker met
seks

30-80 procent ervaart seksuele klachten

Erover praten is daarom erg belangrijk!

wat doet
kanker met
seks

Waarom praten over seks moeilijk is

- Niet geleerd hoe dat te doen tijdens opleiding
- Ik ben niet deskundig
- Ik heb geen oplossingen
- De patiënt wil vast niet dat ik erover begin
- Eigen remmingen
- Angst voor ongewenste intimiteiten

Vooraf bespreken voorkomt veel leed!

- wat zijn de klachten en zijn de klachten blijvend ?
- operatie
- chemotherapie: anticonceptie
- radiotherapie: hormonen
- hormonale therapie
- invriezen zaadcellen / eicellen

wat doet
kanker met
seks

vrees voor afwijzing

zich minderwaardig voelen

zich onaantrekkelijk voelen

zich niet geliefd voelen

verlies van gevoel

mannelijkheid/

vrouwelijkheid

afname van lichamelijke

verzorging

sociale isolatie

zichzelf kwijt raken

vreemd gedrag vertonen

stress ontwikkelen

afkeer van kijken naar of aanraken
van het lichaamsdeel

-schaamte

-schuld

-rouw

-angst

-boosheid

-depressie

wat doet
kanker met
seks

Optimaliseren van de seksuele gezondheid

- normaliseren van het onderwerp
- emotionele beleving van de patiënt en eventuele partner
- reïntegreren van onderdelen van het veranderd lichaamsbeeld
- bevorderen van relationele tevredenheid

Voorlichting belangrijk maar..

- toestemming krijgen om over seksualiteit te praten
- bespreken van veranderingen t.g.v. de behandeling
- advies over mogelijke veranderingen in seksueel gedrag
- bespreekbaar maken van gebruik hulpmiddelen en andere interventies

wat doet
kanker met
seks

Wat kan ik zelf doen?

- Aan wie vraag je dat?
- Aan patiënt alleen?
- Aan de partner alleen?
- Aan patiënt en partner samen?

Welke vragen stel je over seksueel functioneren?

- L Libido, behoefte zin in seks
- O Opwinding
- O Orgasme
- P Pijn
- S Spierspanning

Hoe erover te beginnen?

- Geleidelijke benadering
- Benadering van de sterke waarschijnlijkheid
- Logische aansluiting
- Erkenning van het taboe
- Seksualiteit als onderdeel van het normale beleid

wat doet
kanker met
seks

Wat niet

- Te directe benadering
- Om de hete brei heendraaien
- Wachten op het juiste moment
- Joviaal, 'oude jongens krentenbrood'

wat doet
kanker met
seks

Wat niet

- Verhullende of vage taal
- Medische taal
- Schuttingtaal
- Kinderlijke taal
- Lieve, wollige taal

Gangbare termen:

Zin hebben”, ”opgewonden zijn”, “vochtig worden”

“Masturberen”, “jezelf klaarmaken”.

“Hem/haar aftrekken/vingeren/likken”.

“Klaarkomen”, “een zaadlozing hebben”, “orgasme”.

“Penis (stijf/slap)”, “vagina (droog/vochtig)”, “clitoris”,
“kittelaar”.

wat doet
kanker met
seks

Gangbare termen:

“Gemeenschap hebben”, “Vrijen”, maar dan wel uitleggen wat je daaronder verstaat.

Sluit aan bij taalgebruik van de patiënt

wat doet
kanker met
seks

Een hulpmiddel, het 'FIAT model'

F) Fiatteren:
Openstaan/ aanmoedigen/
luisteren

(I) Informeren van patiënt
Geef beperkte, relevante informatie

wat doet
kanker met
seks

(A) Adviseren

Dan meer info nodig over het probleem
Ondersteunen in beslissingen

(T) Therapie Doorverwijzen

 N.B. je hoeft niet te behandelen!

wat doet
kanker met
seks

Enkele handige vragen

Bv wij weten dat.....

....ervaart u op het gebied van seksualiteit
ook problemen?

Enkele handige vragen

Hoe ervaart u (uw partner) het probleem?

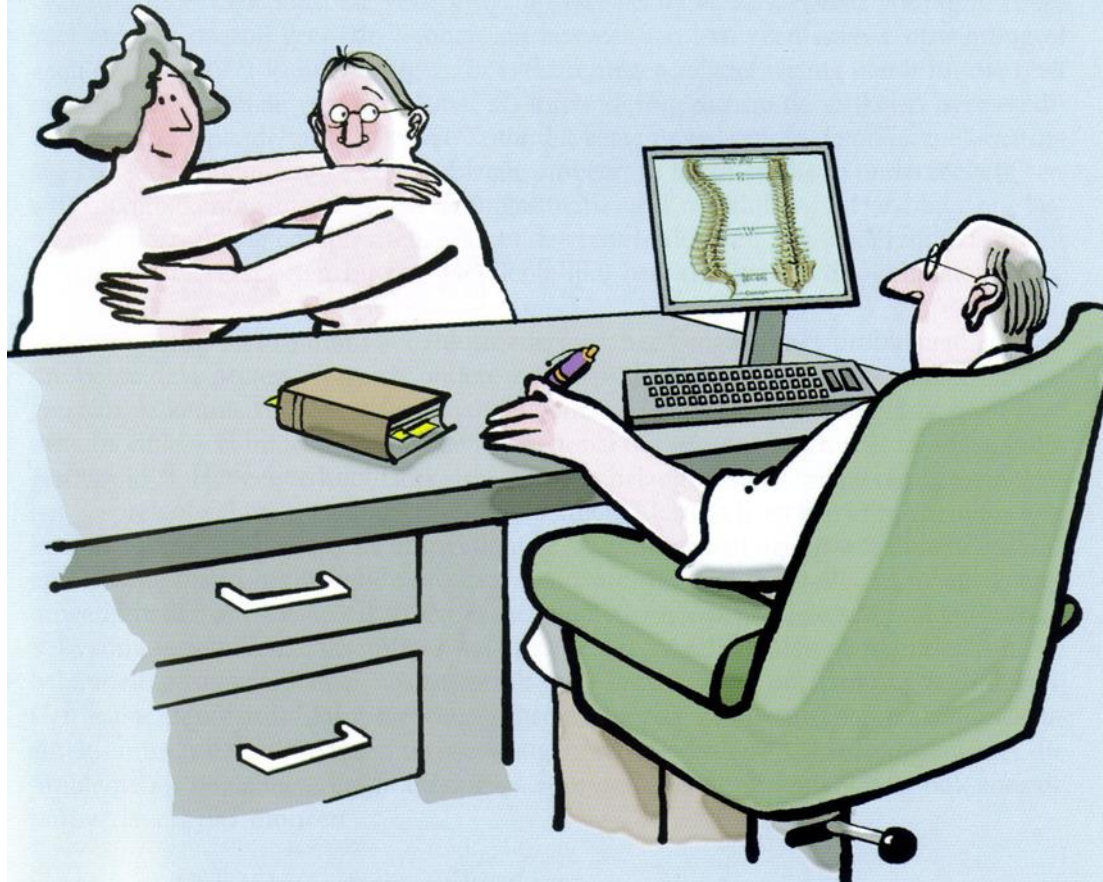
Praat u erover met uw partner?

Hoelang bestaan de klachten al?

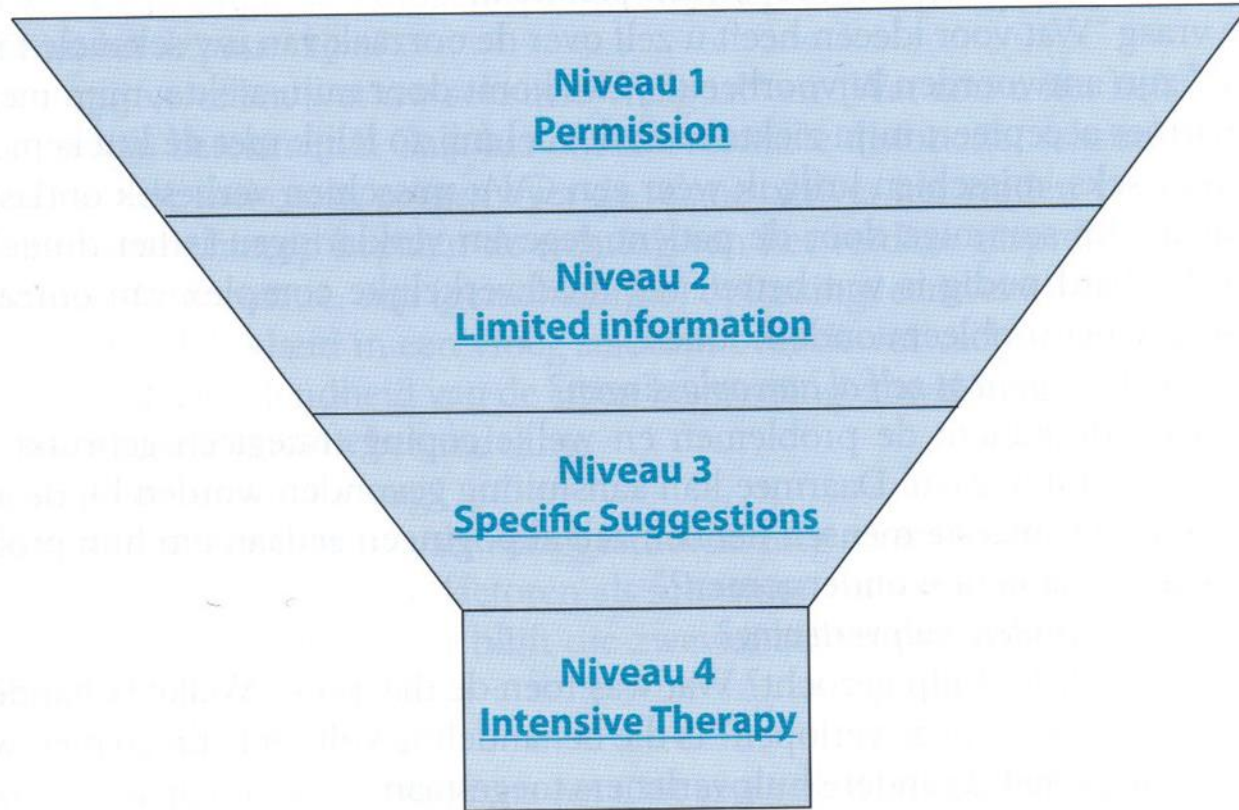
Zijn er momenten dat u minder last heeft?

Wilt u hier hulp voor?

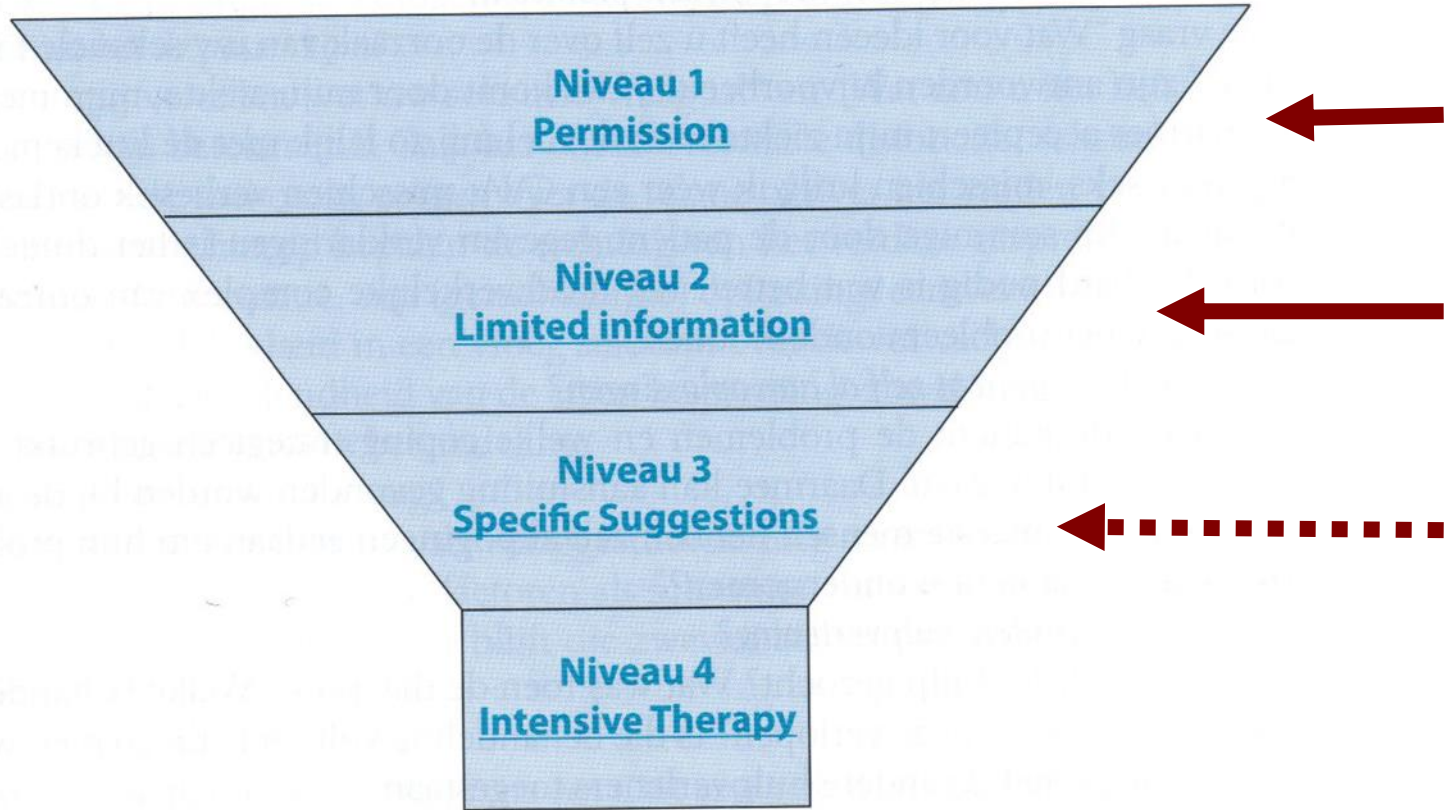
wat doet
kanker met
seks

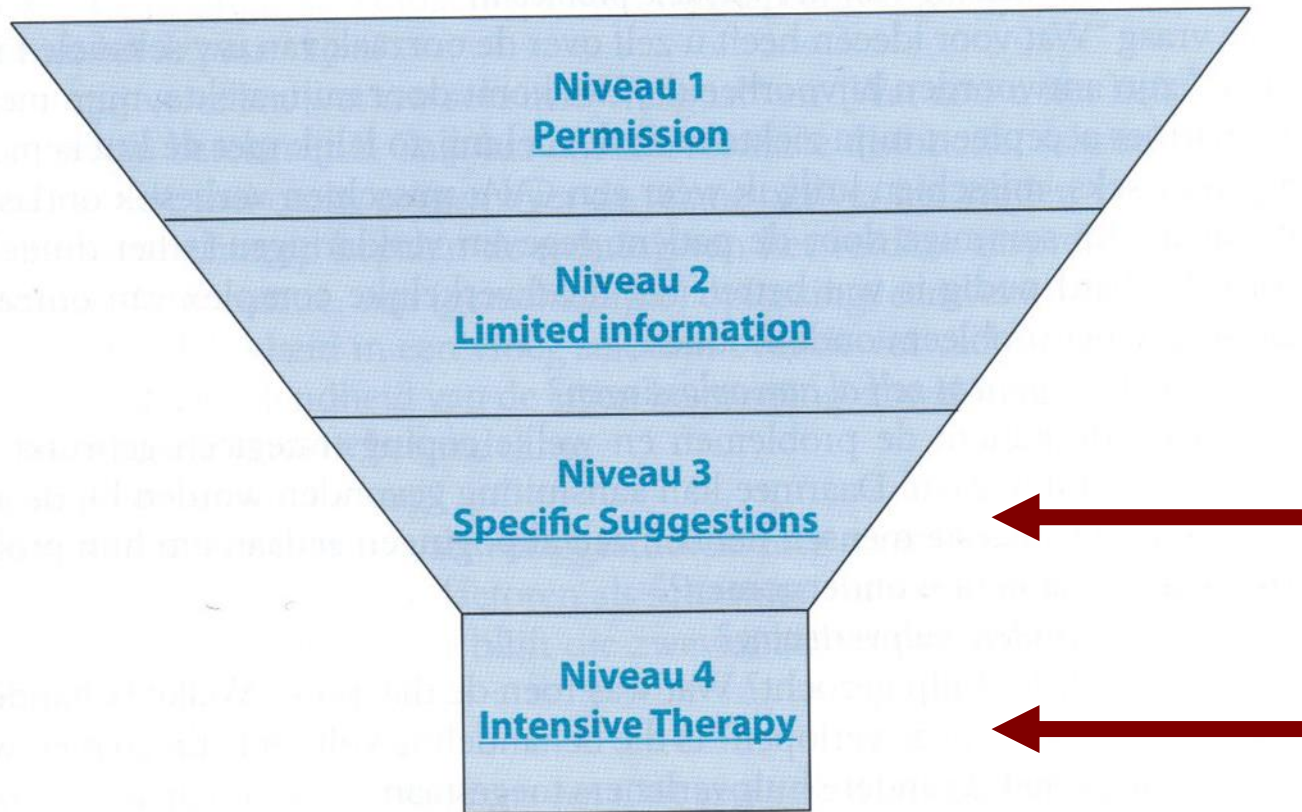
wat doet
kanker met
seks

wat doet
kanker met
seks

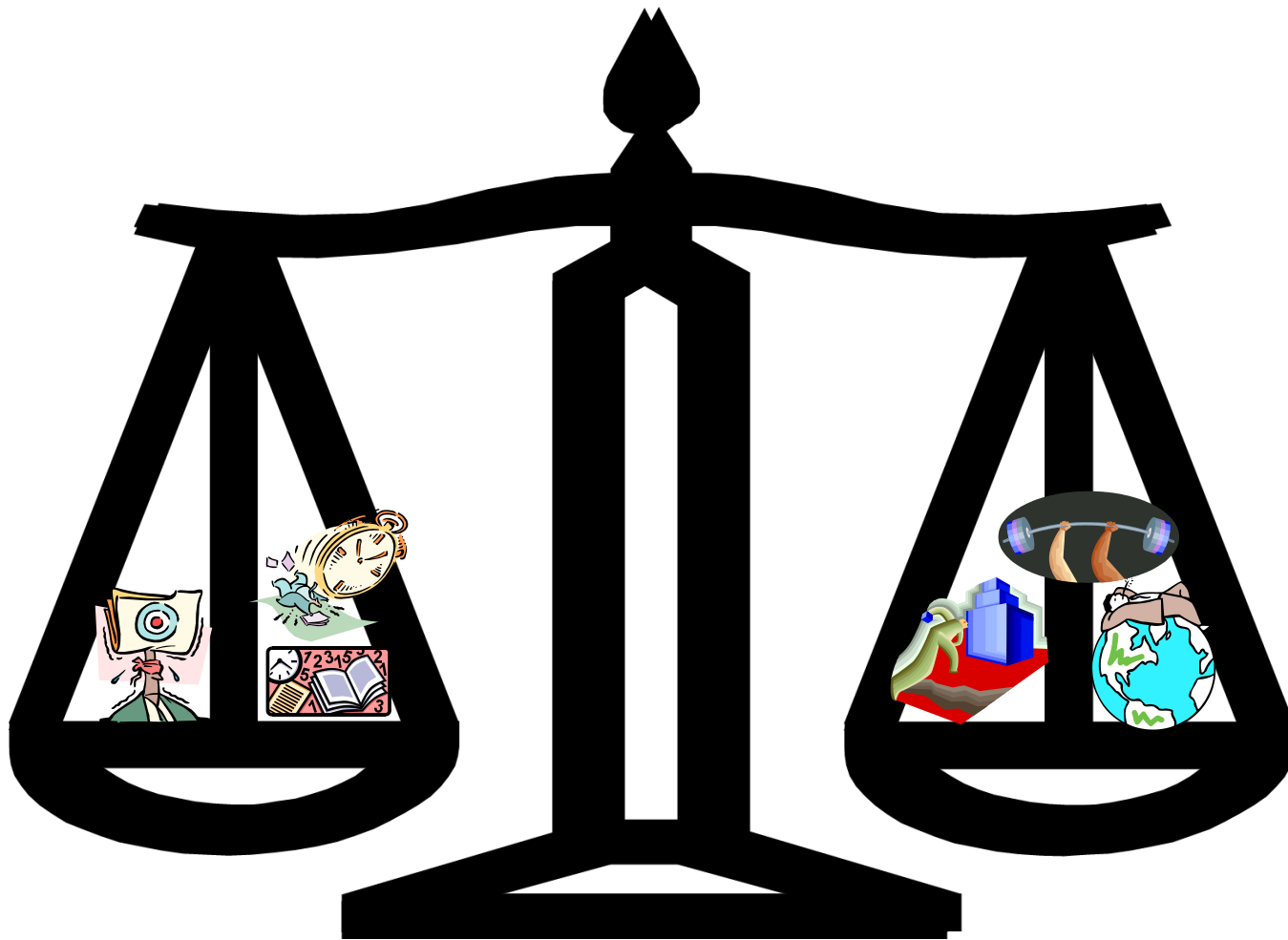

wat doet
kanker met
seks

wat doet
kanker met
seks

Beperken
de
factoren

Stimuleren
de
factoren

Praktijk voorbeelden

- Pat met longkanker nadien erectieproblemen
- Pat met anuskaner nadien pijn bij vrijen (eerder borstkanker)

wat doet
kanker met
seks

Tip:

Folders “kanker en seksualiteit” neerleggen op de afdeling.

Folder “kanker en seksualiteit” standaard meegeven in de zorgmap.

Helpt mensen om het onderwerp seksualiteit op tafel te krijgen

wat doet
kanker met
seks

Seksuologie poli's ziekenhuizen

- UMCG
- WZA
- Isala
- MCL

wat doet
kanker met

Sites

seks

• Sense.info.nl

- Seksuele dysfuncties
- Sick en Sex
- www.nfk.nl
- www.wegwijzerkanker.nl
- Diagnosekanker lotgenotenforum
- <https://aya4net.nl>
- www.lookgoodfeelbetter.nl
- Nederlandse haarstichting

wat doet
kanker met
seks

GGZ: PsyQ Groningen

GGZ Friesland

1^e lijn psychologen:

Assen: Anastasia Ixkes GZ psycholoog / seksuoloog
NVVS

Leeuwarden: Maarsingh en van Steijn GZ psycholoog
/seksuoloog NVVS

wat doet
kanker met
seks

Praktijken 1^e lijn seksuologie(bij sommigen vergoeding
via aanvullende verzekering)

Groningen: M vd Berg arts - seksuoloog NVVS

G Vels SPV - seksuoloog NVVS

R Bosgraaf systeemtherapeut NVRG -
seksuoloog NVVS

Friesland: G Antuma systeemtherapeut NVRG -
seksuoloog NVVS

wat doet
kanker met
seks

BOEKEN/ FILMS

Kluun

M Apélo

Folders

wat doet
kanker met
seks

